

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av 3 kap. 5 § i arbetsavtalslagen och 4 kap. 5 § i lagen om sjöarbetsavtal

Till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av 3 kap. 5 § i arbetsavtalslagen och 4 kap. 5 § i lagen om sjöarbetsavtal (RP 222/2020 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ledande expert Seija Jalkanen, arbets- och näringsministeriet
- professor Mikael Hidén
- professor Olli Mäenpää.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- docent, tenure track-professor Anu Mutanen.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att arbetsavtalslagen och lagen om sjöarbetsavtal ändras.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2022.

I motiven till lagstiftningsordning bedöms lagförslagen mot grundlagens 15 § om egendoms- skydd och 18 § om näringsfrihet och rätt till arbete.

Regeringen anser att det i propositionen inte föreslås några sådana bestämmelser som skulle innebära att lagförslaget inte kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser dock att det är önskvärt att begära utlåtande om propositionen av grundlagsutskottet.

Utlåtande GrUU 22/2021 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

(1) I propositionen föreslås att arbetsavtalslagen och lagen om sjöarbetsavtal ändras. Lagarnas bestämmelser om konkurrensförbudsavtal ska enligt förslaget ändras så att arbetsgivarens skyldighet att betala ut ersättning till arbetstagaren för ett konkurrensförbudsavtal utvidgas till att gälla alla konkurrensförbudsavtal. Vidare ingår det bestämmelser om tidpunkten för när ersättningen ska betalas ut och om arbetsgivarens rätt att säga upp ett konkurrensförbudsavtal.

(2) Grundlagsutskottet har vid granskningen av arbetsavtalslagens bestämmelse om konkurrensförbud konstaterat att regleringen är betydelsefull med avseende på 18 § 1 mom. i grundlagen till den del den tryggar vars och ens rätt att enligt lag skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring som han eller hon valt fritt. Inskränkningar i friheten att skaffa försörjning kan enligt grundlagsutskottet motiveras med hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna. Tryggheten av affärs- och yrkeshemligheter har en viktig betydelse för näringsidkaren i dagens näringsverksamhet. Begränsningens tidsmässiga räckvidd har i lagen definierats på behörigt sätt med tanke på proportionalitetskravet. Förslaget om konkurrensförbudsavtal var enligt utskottets uppfattning inte av betydelse med avseende på 18 § 1 mom. i grundlagen (GrUU 41/2000 rd, s. 7–8). Grundlagsutskottet har också ansett att bestämmelserna om karensavtal för tjänstemän i statstjänstemannalagen, som i sak liknar regleringen om konkurrensförbud, inte utgör något problem med avseende på grundlagens 18 § 1 mom. (GrUU 35/2016 rd, s. 3). Inte heller de nu föreslagna bestämmelserna är problematiska med avseende på 18 § i grundlagen.

(3) Bestämmelserna om ersättningsskyldighet på grund av konkurrensförbud föreslås bli tillämpliga också på befintliga konkurrensförbudsavtal som ingåtts innan den nya lagen trätt i kraft, men efter en övergångsperiod på ett år. Av lagstiftningen följer därför att arbetsgivaren efter övergångstiden på ett år blir skyldig att betala ersättning också för konkurrensförbudsavtal som har ingåtts innan lagen trädde i kraft. Under året efter ikraftträdandet ska den nuvarande lagstiftningen fortfarande tillämpas på konkurrensförbudsavtal som har ingåtts innan den nya lagen har trätt i kraft.

(4) De föreslagna bestämmelser som retroaktivt ingriper i gällande konkurrensförbudsavtal är av betydelse med tanke på egendomsskyddet enligt 15 § i grundlagen. Det grundlagsfästa egendomsskyddet tryggar också kontinuiteten i avtalsrelationer, även om förbudet mot att ingripa retroaktivt i avtalsrelationers okränkbarhet inte är ovillkorligt i grundlagsutskottets praxis (GrUU 42/2006 rd, s. 4/I, GrUU 63/2002 rd, s. 2/II, GrUU 37/1998 rd, s. 2/I). Avtalens bindande och varaktiga karaktär är kopplad till skyddet av parternas berättigade förväntningar (GrUU 42/2006 rd, s. 4, GrUU 21/2004 rd, s. 3, och GrUU 33/2002 rd, s. 3). I sin praxis har grundlagsutskottet tolkat det så att det i skyddet för berättigade förväntningar ingår en rätt att lita på att lagstiftningen om viktiga rättigheter och skyldigheter i avtalsförhållandet är bestående och att dessa frågor därför inte kan regleras på ett sätt som urholkar parternas rättsliga ställning i oskälighetsgrad (GrUU 42/2006 rd, s. 4/I, och GrUU 21/2004 rd, s. 3/I). Också då utskottet har ansett det vara möjligt att ingripa i avtalen retroaktivt har utskottet bedömt förslaget utifrån de allmänna villkoren för inskränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna, som att lagstiftningen ska ha ett godtagbart syfte och vara proportionerlig (se sammanfattningsvis GrUU 36/2010 rd, s. 2/II).

Utlåtande GrUU 22/2021 rd

(5) I propositionen (s. 38) motiveras tillämpningen av lagen på avtal som ingåtts före ikraftträdandet med att arbetstagarna då inte särbehandlas i ersättningsfrågor beroende på om de har ingått ett konkurrensförbudsavtal före eller efter att lagen har trätt i kraft. Retroaktiv tillämpning anses motiverad också av den anledningen att det främjar vars och ens rätt enligt 18 § i grundlagen att i enlighet med lag skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring som han eller hon valt fritt. Att utsträcka ersättningsskyldigheten till konkurrensförbudsavtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande minskar sannolikt antalet konkurrensförbudsavtal som strider mot kraven i lagen och begränsar arbetstagarens frihet att skaffa sig försörjning på grund av de nya kostnader som avtalen medför.

(6) Grundlagsutskottet anser att kriterierna för förslaget om retroaktiv tillämpning av ersättningsbestämmelserna är godtagbara med avseende på 6 och 18 § i grundlagen. Vad gäller kravet på proportionalitet är det av betydelse att de föreslagna ändringarna inte inverkar på giltigheten för de konkurrensförbudsavtal som ingåtts innan lagen trädde i kraft, utan bara på ersättningen till följd av konkurrensförbudet och att den nya regleringen börjar tillämpas på befintliga avtal först ett år efter det att den nya lagen trädde i kraft. Likaså spelar bestämmelserna om övergångsperiod en roll. Arbetsgivaren ges rätt att utan uppsägningstid inom ett år från lagens ikraftträdande säga upp ett konkurrensförbudsavtal som ingåtts före lagens ikraftträdande.

(7) Grundlagsutskottet noterar att det i propositionen relativt öppet konstateras att antalet konkurrensförbudsavtal och i synnerhet avtal som strider mot de lagstadgade förutsättningarna är osäkert. I ljuset av motiveringen förblir det i viss mån oklart hur omfattande det samhällsproblem är som regleringen avses ingripa i, och i vilken utsträckning den föreslagna lagstiftningen löser problemet. Trots dessa osäkerhetsfaktorer — och även med beaktande av de ovannämnda proportionalitetsaspekterna — är den föreslagna regleringen dock inte problematisk med avseende på 15 § i grundlagen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Utlåtande GrUU 22/2021 rd

Helsingfors 3.6.2021

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Johanna Ojala-Niemelä sd
vice ordförande Antti Häkkänen saml
medlem Outi Alanko-Kahiluoto gröna
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Maria Guzenina sd
medlem Olli Immonen saf
medlem Mikko Kinnunen cent
medlem Anna Kontula vänst
medlem Mats Löfström sv
medlem Jukka Mäkynen saf
medlem Sakari Puisto saf
medlem Ari Torniainen cent
medlem Heikki Vestman saml
medlem Tuula Väättäinen sd
ersättare Johannes Koskinen sd.

Sekreterare var

utskottsråd Liisa Vanhala.